

The Role of the Social Environment in the Vocational Skill Development of Adolescent Girls in Yazd: A Qualitative Study

Akbar Zare Shahabadi^I , Hanie Mansouri Khosravi^{II}

 <https://doi.org/10.22084/csr.2025.30998.2370>

Received: 2025/05/18; Revised: 2025/08/14; Accepted: 2025/08/27

Type of Article: **Research**

Pp: 65-90

Abstract

The social environment typically holds high significance in individuals' decision-making processes. The present study was conducted in the city of Yazd to examine the perceptions and interpretations of girls regarding the role of their social environment and its importance in their vocational skill development. The research methodology employed in this study is qualitative and belongs to the genre of thematic analysis. Sampling was conducted purposefully, and the sample size included 20 adolescent girls (aged 13–18) from Yazd who are pursuing a specific vocational skill. The data collection instrument was a semi-structured interview. Data analysis was performed using Braun and Clarke's approach to thematic coding and analysis. The main themes of this research include lived childhood experiences, social support, social role models, and virtual nudges, ultimately resulting in the core theme of Environmental Stimuli. Relying on lived experiences and micro-social interactions (including family, media, peers, and virtual space), the present study uncovers the hidden layers of how these factors synergistically influence the vocational skill development of Yazdi adolescent girls; consequently, it offers a deeper understanding of the social mechanisms shaping "human capital" and "career proactiveness" within this age group and the specific cultural context of Yazd.

Keywords: Vocational Skill Training, Adolescent Girls, Social Models, Social Support, Yazd City.

I. Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran (Corresponding Author).

Email: a-zare@yazd.ac.ir

II. Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran.

Citations: Zare Shah Abadi, A. & Mansouri Khosravi, H., (2026). The Role of the Social Environment in the Vocational Skill Development of Adolescent Girls in Yazd: A Qualitative Study. *Two Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 15(28), 65–90. <https://doi.org/10.22084/csr.2025.30998.2370>

Homepage of this Article: https://csr.basu.ac.ir/article_6878.html?lang=en

Publisher & Owner: Bu-Ali Sina University.

Copyright © 2026 The Authors. Published by Bu-Ali Sina University.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

1. Introduction

Adolescence (the period between puberty and social independence) is a stage where identity is formed and the individual strives to gain independence from parents (Lederer, 2009). In this stage, the social environment plays a key role; the family is considered the first effective system influencing the development of children and adolescents, as the foundation of an individual's personality is laid within the family (Keshavarz et al., 1399). Alongside the family, the influence of peers (especially among 14-16-year-old girls) and school is highly significant in shaping values (Duell et al., 2016).

With the increasing desire for independence, many adolescent girls, parallel to their education, have turned to vocational skill training to achieve income and self-sufficiency, which aligns with the goal of training efficient human resources and promoting entrepreneurship (Dorani & Salehi, 1384). Statistics from the year 1403 indicate a 2% growth in women's skill acquisition nationwide and the presence of 2956 students in Yazd's skill centers (Annual Yearbook of the Technical and Vocational Training Organization, 1403). However, entrepreneurship for Yazdi women faces challenges such as patriarchal mindsets and a lack of financial support, leading to the adoption of complex strategies like 'self-empowerment' to counteract gender stereotypes (Alinejad et al., 1401).

Therefore, it is essential to understand that the increasing tendency toward skill acquisition among Yazdi girls is influenced by changing attitudes and active support from the social environment. Consequently, the present study seeks to explain the role of family (initial support), friends/peers (value reference), and cyberspace/media (display of opportunities) in this process.

Overall Objective: To explain the role of the social environment on the tendency of adolescent girls in Yazd city towards vocational skill training.

Research Questions: 1. What is the role of the family in choosing informal skills? 2. What is the role of friends in choosing informal skills? 3. What is the role of cyberspace in choosing informal skills?

2. Materials and Methods

This present study was conducted qualitatively using the Thematic Analysis approach, based on the method by Braun and Clarke (2006), with the aim of deeply understanding the experiences and motivations of female adolescent vocational trainees in Yazd. This study focuses on students who have acquired a vocational skill and are earning an income from it. The statistical population includes female adolescents in Yazd aged 13 to 18 years who have been engaged in acquiring a skill for at least 6 months. Purposive sampling with maximum variation was conducted across districts one and two of Yazd (including various neighborhoods) to ensure coverage of diverse skills and social classes. Ultimately, theoretical saturation was reached after conducting twenty in-person interviews.

The main data collection tool was the semi-structured interview, as it provides the necessary flexibility to explore the lived experiences of the female adolescents. Thus, a list of questions related to the research topic was designed and posed to the participants. Accordingly, interviews were manually analyzed in three steps using the Thematic Analysis method following Braun and Clarke's approach: the first stage involved grouping similar codes, the second stage identified sub-themes, and the third stage identified main themes (Braun & Clarke, 2006).

The validity of the research was ensured by relying on Guba and Lincoln's criteria (1986). The credibility of the data was established through continuous analysis, presenting codes to participants, refining findings, and utilizing direct quotes in interpretations. Dependability was ensured through supervision by professors and a detailed description of the analysis process. Furthermore, the connection between the findings and the cultural context of the interviewees enhanced the transferability of the results.

3. Data

In the framework of this qualitative study, semi-structured interviews were conducted with 20 adolescent girls (aged 13-18) in the city of Yazd who are active in professional skill areas. The sample demonstrated significant diversity across skill domains: 10 individuals were in the beauty and cosmetology sector (including nail art, microblading, and updos), 3 were in professional photography and videography, 5 were in fine arts (including mural painting, ballet dancing, and handicrafts), and 2 were engaged in online administration and teaching the Korean language, respectively; with an average history of 3 years in pursuing their skill. Data analysis led to the extraction of themes such as "lived childhood experience," "social support," "social models," and "virtual nudges," which were integrated under the overarching theme of "environmental stimuli". These themes indicate that the process of acquiring occupational skills and earning income in this age group is shaped less by traditional constraints and more by close support networks and the driving force of the digital space, demonstrating the active agency of adolescents in shaping their own professional development trajectory.

4. Discussion

The findings indicated that the social environment plays a vital role in the skill acquisition of adolescent girls in Yazd through three main mechanisms: family support, the role modeling of peer groups, and the motivational nudge of the media.

The qualitative analysis shows that the theme of "Social Support," with the highest frequency (40), rooted in "emotional and financial family support" (18), ranked at the top of importance. This emphasizes that the family is the primary foundation and backbone supporting the adolescents' skill development; contrary to the past, families not only do not impede the acquisition of vocational skills but also pave the way for them by being aware of their children's future outlook.

Secondary importance is immediately attributed to "Social Models" (overall frequency 30), and particularly "Friendship Models" (17). This finding suggests that while the family provides fundamental support, friendship networks play a powerful role as models and act as a complementary factor in shaping the skill acquisition process. Friends influence adolescents' skill choices by presenting successful, income-generating, and exciting role models. This network of friends perceives success in acquiring skills and achieving early income, and interaction within similar skills creates deeper bonds among them.

Finally, the discussion section refers to the role of virtual space, which shapes users' perception of reality and the necessity of informal skills through the continuous introduction of successful models

and experiences. This gradual influence, based on Gerbner's Cultivation Theory, redefines adolescents' beliefs and values and pushes them towards selecting and developing vocational skills.

5. Conclusion

This research concludes by emphasizing the synergy and complex interaction of four key factors under the theme of environmental stimuli (familial, media, peer, and virtual space) on the vocational skill development path of Yazdi adolescent girls. This study offers a deeper explanation of how the collective impact of these mechanisms affects "human capital" and "career proactiveness" in this age group, considering the cultural context of Yazd.

The conceptual model of this research further confirms that an essential role in shaping the vocational skill development path for adolescent girls is played by a sequential and interactive support process. This process begins in childhood through observing skill acquisition within the family context and surrounding social networks. During adolescence, this support becomes structured and is complemented by support from friends and family, which is considered a key factor in the continuation (sustainability) of their career endeavors. Specifically, effective patterns of familial and peer support, alongside virtual stimuli (digital nudges), act as significant accelerators in speeding up their progress toward acquiring professional competencies.

Therefore, this research underscores the necessity of multi-faceted interventionist policies; policies that include raising families' awareness regarding new skill pathways, facilitating the creation of targeted peer networks for experience sharing, and developing structured virtual platforms for showcasing achievements and guiding career decisions. These integrated actions provide the necessary foundation for transforming students' "individual agency" into productive and leading "human capital" in future occupational environments.

Acknowledgments

The present article is derived from a Master's thesis in Sociology at Yazd University, which was supported by the Office of Applied Research of the Yazd Provincial Police Command. We hereby extend our sincere gratitude to all participants and supporters of this research.

Author Contributions

All authors contributed equally to the preparation of this article.

Conflict of Interest

The authors declare no conflicts of interest and affirm compliance with publication ethics in all citations and references

نقش محیط اجتماعی در مهارت‌آموزی شغلی نوجوانان دختر شهر یزد: مطالعه‌ای کیفی

اکبر زارع‌شاه‌آبادی^I، هانیه منصوری خسروی^{II}

شناسه دیجیتال (DOI): <https://doi.org/10.22084/csr.2025.30998.2370>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۲۸، تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۵/۲۳، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۰۵

نوع مقاله: پژوهشی

صص: ۶۵-۹۰

چکیده

محیط اجتماعی معمولاً در تصمیم‌گیری‌های افراد از اهمیت بالایی برخوردار است. پژوهش حاضر در شهر یزد درباره بررسی درک و تفسیر دختران از نقش محیط اجتماعی و اهمیت آن در مهارت‌آموزی شغلی آن‌ها انجام شده است. روش پژوهش حاضر کیفی و از نوع تحلیل مضمون است. نمونه‌گیری به صورت هدفمند و حجم نمونه شامل ۲۰ نوجوان دختر (۱۸-۱۳ ساله) شهر یزد است که مهارت شغلی موردنظر را دنبال می‌کنند. ابزار گردآوری داده مصاحبه نیمه‌ساختاریافته است. تحلیل داده‌ها با استفاده از کدگذاری و تحلیل مضمون براون و کلارک انجام شده است. مضامین اصلی این پژوهش شامل: تجربه زیسته کودکان، حمایت اجتماعی، الگوهای اجتماعی و تلنگر مجازی است. پژوهش حاضر با تکیه بر تجارب زیسته و تعاملات خرد-اجتماعی (شامل: خانواده، رسانه، همسالان و فضای مجازی)، لایه‌های پنهان چگونگی تأثیرگذاری هم‌افزای این عوامل بر مهارت‌آموزی شغلی دختران نوجوان یزدی را آشکار می‌سازد؛ بنابراین، درک عمیق‌تری از سازوکارهای اجتماعی شکل‌دهنده به «سرمایه انسانی» و «پیش‌گامی شغلی» در این گروه سنی و بستر فرهنگی یزد ارائه می‌دهد.

کلیدواژگان: مهارت‌آموزی شغلی، نوجوانان دختر، الگوهای اجتماعی، حمایت اجتماعی، شهر یزد.

I. گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران. (نویسنده مسئول).

Email: a-zare@yazd.ac.ir

II. گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

ارجاع به مقاله: زارع‌شاه‌آبادی، اکبر؛ و منصوری خسروی، هانیه، (۱۴۰۵). نقش محیط اجتماعی در مهارت‌آموزی شغلی نوجوانان دختر شهر یزد: مطالعه‌ای کیفی. پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱۵(۲۸)، ۶۵-۹۰. <https://doi.org/10.22084/csr.2025.30998.2370>

صفحه اصلی مقاله در سامانه نشریه: https://csr.basu.ac.ir/article_6878.html

© حق انتشار این مستند، متعلق به نویسندگان آن است. ۱۴۰۵. ناشر این مقاله، دانشگاه بوعلی سینا است. این مقاله تحت گواهی زیر منتشر شده و هر نوع استفاده غیرتجاری از آن مشروط بر استناد صحیح به مقاله و با رعایت شرایط مندرج در آدرس زیر مجاز است. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/> Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (nc/4.0/).

۱. مقدمه

دوره نوجوانی، معمولاً بین سال‌های شروع بلوغ و شروع استقلال اجتماعی است. در این دوره، نوجوانان با تغییرات و دگرگونی‌های زیادی مواجه می‌شوند که با رشد در هویت و عقاید و ارزش‌های‌شان همراه است. آن‌ها با رشد فردی، می‌خواهند ضمن فاصله از والدین به استقلال بیشتری دست یابند (لدر، ۲۰۰۹: ۳۰۰). در عین حال، نوجوانان از خانواده خود تأثیر می‌پذیرند؛ درواقع، خانواده اولین نظام مؤثر بر نحوه رشد کودکان و نوجوانان به حساب می‌آید؛ به طوری که پایه و اساس شخصیت فرد در خانواده پی‌ریزی می‌شود (کشاورز و همکاران، ۱۳۹۷: ۹). در گذشته کارکرد اقتصادی خانواده، با انجام فعالیت اقتصادی و انتقال مستقیم مشاغل از والدین به فرزندان صورت می‌گرفت، اما امروزه با صنعتی‌شدن جوامع این کارکرد به طور غیرمستقیم و با تأمین شرایط برای فعالیت اقتصادی فرزندان انجام می‌شود (کریستین^۲ و همکاران، ۲۰۰۷: ۵۹). امروزه تمایل به برقراری پیوند اجتماعی، پیدا کردن شغل و جایگاه مناسب موردتوجه نوجوانان است. او نیاز دارد در میان همسالان جایگاه ویژه‌ای برای خود داشته باشد و استقلال مالی را تجربه کند و خانواده نیز می‌تواند با ارج نهادن به وی، نیازهایش را به صورت درست برآورده سازد (رکنی‌مشتقین و سلامت‌جو، ۱۴۰۳: ۲۹۷).

نوجوانان ضمن این‌که در دوران کودکی و نوجوانی تحت تأثیر خانواده هستند با شروع تحصیل بخش زیادی از زمان خود را در مدارس و در ارتباط با همسالان صرف می‌کنند و نظر همسالان به حد زیادی برجسته می‌شود؛ به طوری که دوستان تأثیر زیادی بر رفتارهای نوجوانان دارند، به ویژه نوجوانان دختر که در بازه سنی ۱۶-۱۴ سالگی روابط دوستی عمیق‌تری نسبت به پسران برقرار می‌کنند و تحت تأثیر آن‌ها قرار می‌گیرند (دوئل^۳ و همکاران، ۲۰۱۶: ۱۵۹۷). علاوه بر این، معلم شخصیتی مهم و کلیدی در مدرسه است که می‌تواند با ایجاد نگرش مثبت در دانش‌آموزان در یادگیری و دنبال کردن علایق آن‌ها نقش مهمی را ایفاء کند (تریگوروس^۴ و همکاران، ۲۰۲۰: ۳)؛ بنابراین، بسیاری از اقدامات نوجوانان تحت تأثیر تجربه زیسته در محیط‌های گوناگون، از جمله خانواده، مدرسه و رسانه صورت می‌گیرد. بسیاری از نوجوانان دختر متأثر از محیط اجتماعی خود تصمیم به مهارت‌آموزی در ضمن تحصیل می‌گیرند تا بتوانند در بازه نوجوانی به درآمد و استقلال دست یابند.

مهارت‌آموزی جز جدایی‌ناپذیر حفظ و ارتقای ساختار پیچیده توسعه اجتماعی، اقتصادی و مدنی نوین به شمار می‌رود؛ به طوری که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با فراهم آوردن زمینه‌های بروز مهارت‌های لازم برای بهتر زیستن شهروندان، نقش محوری را ایفاء می‌کند و به یکی از خط‌مشی‌های اساسی کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته برای تربیت نیروی انسانی کارآمد، پیش از ورود به دانشگاه تبدیل شده است (درانی و صالحی، ۱۳۸۵: ۱۴۶)؛ بنابراین، نوجوانان در دوره متوسطه که یکی از مراحل مهم تحصیلات رسمی آن‌ها است، بخش زیادی از استعدادهای تخصصی‌شان را کشف می‌کنند (بهادری خسروشاهی و حبیبی‌کلیر، ۱۳۹۶: ۱۵۳). آن‌ها پیرو علاقه خود، مهارت موردنظر خود را در مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای در ضمن تحصیل دنبال می‌کنند. مراکز آموزشی با هدف آگاه کردن و ترویج فرهنگ روحیه کارآفرینی در بین دانش‌آموزان با استفاده از برنامه‌های آموزشی از قبیل: خلاقیت، استفاده درست از فرصت‌ها، استقلال و تعهد نسبت به کار، بهبود انگیزش و تمایلات فردی برای کارآفرین شدن را ارائه می‌دهند.

طبق آمار منتشر شده در سال‌نامه آموزشی سازمان فنی و حرفه‌ای کشور، آموزش‌های مهارتی زنان ایرانی در سال ۱۴۰۳ نسبت به ۱۴۰۲ ه.ش. با رشد ۲٪ روبه‌رو بوده است و مهارت‌آموزان دانش‌آموز در شهر یزد به تعداد ۲۹۵۶ نفر بودند (سال‌نامه آماری سازمان فنی و حرفه‌ای، ۱۴۰۳). کارآفرینی زنان یزدی نیز با چالش‌هایی چون ساختارهای ذهنی، از جمله: باورهای مردسالارانه، عدم حمایت مالی و اجتماعی و باور نداشتن زن مواجه هستند؛ این درحالی است که زنان یزدی برای مقابله با کلیشه‌های جنسیتی در یزد از استراتژی ارتقاءبخشی به خویشان بهره می‌برند. پنج کنش از سوی زنان کارآفرین یزدی عبارتند از: غلبه بر خودمحدودسازی، هم‌سو شدن با هنجارهای اجتماعی، اثبات قابلیت‌های فردی، خوداثبات‌گری بازتابی و هنجارهای جنسیتی است (علی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۳۷).

باوجود سابقه فرهنگی سنتی در یزد، مشاهده می‌شود که نگرش‌ها نسبت به مهارت‌آموزی دختران نوجوان در حال تغییر است. این تحول مرهون حمایت فعال محیط اجتماعی است؛ بنابراین انتخاب مهارت و گرایش به آموزش‌های شغلی در نوجوانان دختر، صرفاً یک تصمیم فردی نیست، بلکه متأثر از محیط اجتماعی آن‌ها است. خانواده، به عنوان کانون حمایت، با فراهم‌سازی بستر لازم، جهت‌گیری اولیه نوجوان را به سوی کسب درآمد و استقلال شکل می‌دهد؛ ازسوی دیگر، دوستان و همسالان در دوران نوجوانی به مرجعی مهم برای تعیین ارزش‌ها و اهداف تبدیل می‌شوند؛ اهداف مشترک و تجربیات دوستان در دوره‌های آموزشی، انگیزه و هنجارهای گروهی را تقویت کرده و انتخاب مهارت‌های شغلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ هم‌چنین، فضای مجازی (رسانه) با نمایش فرصت‌های کارآفرینی جدید، افق دید نوجوانان را گسترش داده و ارزش کسب مهارت در بازار کار معاصر را برجسته می‌سازد؛ از این رو، بررسی این سه مؤلفه (خانواده، دوستان، فضای مجازی) برای تبیین گرایش به مهارت‌آموزی در دختران نوجوان امری مهم است.

پرسش‌های پژوهش: بنابراین، هدف کلی پژوهش حاضر، تبیین نقش محیط اجتماعی بر گرایش نوجوانان دختر شهر یزد به مهارت‌آموزی شغلی است و اهداف جزئی پژوهش درصدد پاسخ بدین پرسش‌ها است: نقش خانواده در انتخاب و شکل‌گیری مهارت‌های غیررسمی چگونه است؟ نقش دوستان در انتخاب مهارت‌های غیررسمی چگونه است؟ نقش فضای مجازی در انتخاب مهارت‌های غیررسمی چگونه است؟

۲. پیشینه پژوهش

۲-۱. پیشینه نظری

در پژوهش‌های کیفی خصلت استقرایی حاکم است و محققین در بر ساخت مضامین و بیان واقعیت‌های موجود از مضامین مطرح شده توسط صاحب نظران الهام می‌گیرند.

سطح خرد، کنش متقابل نمادین: نظریه کنش متقابل نمادین برپایه ایده‌های «جورج هربرت مید»^۵ و تا حدودی «چارلز هورتون کولی»^۶ و «جان دبلیو توماس»^۷ شکل گرفته است. در نظریه کنش متقابل نمادین، این فرض اساسی وجود دارد که افراد در جریان تعاملات اجتماعی، معانی را به صورت نمادین به یک دیگر منتقل می‌کنند؛ دریافت‌کنندگان این پیام‌ها، نمادهای معنادار را تفسیر کرده و براساس برداشت خود از آن‌ها، واکنش نشان می‌دهند (انواری، ۱۳۹۰: ۱۶۰).

درمجموع، نظریه کنش متقابل نمادین بر چگونگی شکل‌گیری دنیاهای نمادین توسط حاملان فرهنگ تأکید دارد. محور اصلی تفکر مکتب کنش متقابل نمادین، روش مشاهده و درک درونی کنش‌گران فرهنگی است؛ بدین معنا که تلاش می‌شود آفرینش و تجلی فرهنگ ازمنظر دارندگان آن فرهنگ درک شود (آزادارمکی، ۱۳۹۳: ۲۵). «گیدنز»^۸ نیز در رابطه با کنش متقابل نمادین معتقد است که نگاه موفقیت‌آمیز دیگران از کنش و توانایی ایفای نقش‌های گوناگون منجر به ایجاد خودهای متعدد و انگیزه برای انجام کنش‌های بعدی می‌شود و درنهایت بر هویت اجتماعی افراد تأثیر می‌گذارد. او در بیان جامعه‌پذیری مدرن به کثرت محیط‌های اجتماعی و ایجاد حق انتخاب برای فرد اشاره می‌کند که منجر به رفتار مطابق با محیط‌های گوناگون می‌شود (گیدنز، ۱۳۹۸: ۲۵۳). گیدنز به نقش رسانه‌ها تأکید می‌کند؛ به طوری که از طریق رسانه‌ها انتشارات فرهنگی سریع و پیوسته رخ می‌دهد. وی وسایل ارتباط جمعی مدرن و فراملی را ابزار بسط و گسترش مدرنیته در نظر دارد که با شکسته شدن حصارهای زمانی و مکانی، هویت افراد در ابعاد فردی و جمعی به چالش کشیده می‌شود و باعث بازاندیشی در هویت می‌شود (گیدنز، ۱۳۹۹: ۷۵).

نظریه شناخت اجتماعی به اهمیت یادگیری انسان‌ها در یک محیط اجتماعی اشاره می‌کند؛ افراد با مشاهده اطرافیان مهارت، دانش، نگرش و قواعد را یاد می‌گیرند. براساس نظریه شناخت اجتماعی «بندورا»^۹، بسیاری از

یادگیری‌های افراد، از طریق مشاهده رفتار اطرافیان و دیگران رخ می‌دهد. وی شکل‌گیری هویت را در قالب تأثیرپذیری از همسالان، الگوگیری از دیگران و تجربه‌ی جانشینی بررسی کرده است؛ به‌طوری‌که یادگیری‌های افراد نیز از طریق مشاهده اعمال و رفتار دیگران و یا پیامدهای رفتارها افراد شکل می‌گیرد (بندورا، ۱۹۹۷). طبق نظریه یادگیری اجتماعی «بندورا» رسانه‌ها نیز از منابع هویت‌ساز در بین نوجوانان محسوب می‌شود؛ چراکه نقش فرهنگ‌سازی و جامعه‌پذیری افراد را ایفاء می‌کنند (کوچک‌زایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۱۳).

سطح میانی، نظریه سیستم بوم‌شناسی: نظریه سیستم بوم‌شناسی «برونفن برنر»^{۱۱} نیز بیان می‌کند که برای درک رشد انسانی، باید کل سیستم اکولوژیکی که در آن رشد رخ می‌دهد، در نظر گرفت. این سیستم از پنج زیرسیستم سازمان‌یافته اجتماعی تشکیل شده است که به حمایت و هدایت رشد انسان کمک می‌کند؛ پنج سیستم موردنظر وی عبارتند از: میکروسیستم، مزوسystem، اگزوسystem، ماکروسیستم و کرونوسystem است. نظریه سیستم بوم‌شناسی وی از میکروسیستم که به رابطه بین یک فرد در حال رشد و محیط نزدیک مانند مدرسه و خانواده اشاره دارد تا کلان سیستم که به الگوهای نهادی فرهنگ اشاره دارد (برنر، ۱۹۱۴: ۳۹).

سطح کلان، نظریه کاشت: «گربرنر»^{۱۲} نظریه کاشت باورها از طریق رسانه‌ها را ارائه کرد. این نظریه به این می‌پردازد که رسانه‌ها چگونه می‌توانند باورها و تلقی عموم از واقعیت خارجی را شکل دهند. گربرنر تلویزیون را به علت عمق و نفوذ قابل ملاحظه‌اش نیروی فرهنگی قدرتمندی در ارائه پیام می‌داند. به‌طور کلی رسانه‌ها، نمادهای فرهنگی و باورها را اشاعه می‌دهند. از نظر رویکرد کاشت، رسانه‌ها تأثیرات بلندمدتی بر بینندگان دارند که تدریجی، غیرمستقیم هستند اما در عین حال تراکمی و رو به افزایش هستند (گوئتر، ۱۳۸۴: ۱۰۰). از این‌رو رسانه‌های عمومی باتوجه تأثیرات متعدد یکی از منابع مهم هویت‌یابی افراد از جمله نوجوانان هستند.

نظریه جنسیت و مهارت‌آموزی: مطالعات فمینیستی که با هدف تغییر ساختارهای نابرابر اجتماعی و ارتقای خودآگاهی شکل گرفتند، رویکردهای گوناگونی را برای تحلیل جنسیت ارائه داده‌اند. در این میان، نظریه طرح‌واره جنسیتی به عنوان یکی از ایده‌های محوری در این مطالعات، بر نقش اساسی فرهنگ در شکل‌گیری و تحول جنسیت و به تبع آن، بر نحوه شکل‌گیری خودپنداره افراد از زنانگی و مردانگی تأکید می‌کند (خمسه، ۱۳۸۳).

«آندره میشل»^{۱۳} (۱۹۷۸) در راستای این تحلیل‌ها، از کلیشه‌های تبعیض جنسیتی و تأثیرات مخرب آن‌ها بر نابرابری‌های رفتاری میان زنان و مردان تأکید دارد؛ او چهار دسته از این کلیشه‌ها را برمی‌شمارد: نقش‌های خانوادگی و آموزشی (مانند: نقش نان‌آور مرد و آموزگار زن)، خصوصیات شخصیتی (زنان منفعل، مردان تصمیم‌گیرنده)، نقش‌های اجتماعی-سیاسی (فعالیت زنان در سطوح خردتر) و نقش‌های حرفه‌ای (اختصاص مشاغل خاص به هر جنس). این کلیشه‌ها، که ریشه در همین طرح‌واره‌های فرهنگی دارند، به ایجاد موانعی نظیر سقف شیشه‌ای (محدودیت ارتقای شغلی زنان) و حصار شیشه‌ای (محدودیت ورود به برخی مشاغل) در سازمان‌ها دامن می‌زنند. این پدیده‌ها در نهایت به عدم بهره‌برداری کامل از توانمندی‌های فکری و تخصصی زنان می‌انجامد (زاهدی، ۱۳۸۶).

در این پژوهش با تکیه بر حساسیت نظری سعی شده است که پدیده مهارت‌آموزی نوجوانان دختر را در ارتباط با محیط اجتماعی از جمله: خانواده، مدرسه و رسانه مورد بررسی قرار دهد. نظریه کنش متقابل، اهمیت تعاملات اجتماعی و محیط اجتماعی در کنش و انتخاب‌های فرد را تبیین می‌کند. نظریه شناخت اجتماعی محیط اجتماعی از جمله همسالان و رسانه را عاملی مهم در هویت‌سازی نوجوانان می‌داند. نظریه بوم‌شناسی نیز اولین سیستم در بررسی رشد انسانی را میکروسیستم و رابطه فرد با محیط نزدیک مانند مدرسه و خانواده تبیین می‌کند. نظریه کاشت اهمیت رسانه‌ها در انتقال باور و نماد تبیین می‌کند که امروزه عاملی مهم در هویت‌سازی نوجوانان، از جمله هویت شغلی محسوب می‌شود. نظریه جامعه‌شناسی جنسیتی نیز به کلیشه‌های جنسیتی که زنان در عرصه فعالیت اقتصادی با آن روبه‌رو هستند را تبیین می‌کند که به تعبیری مانند حصار شیشه‌ای مانع تحرک شغلی زنان می‌شود. این چارچوب مفهومی امکان نگاهی جامع‌تر به محیط اجتماعی نوجوانان و تأثیرگذاری آن در مهارت‌آموزی و به تبع آن کسب درآمد سوق می‌دهد.

۲-۲. پیشینه پژوهش

باوجود اهمیت و رواج پدیده مهارت‌آموزی شغلی نوجوانان دختر، مطالعه‌ای در این رابطه انجام نشده است؛ با این حال در این بخش پژوهش‌هایی در ارتباط با نقش محیط اجتماعی در شکل‌گیری هویت نوجوانان، ازجمله هویت شغلی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

«خانجانی» و همکاران (۱۴۰۱) پژوهشی کمی با عنوان مقایسه ریسک‌پذیری، هیجان‌خواهی و تکانش‌گری نوجوانان دختر و پسر براساس میزان تأثیرپذیری از همسالان انجام دادند. نتایج نشان داد که همسالان تأثیر بالایی در هیجان‌خواهی و تکانش‌گری نوجوانان دختر و پسر دارند. «صفری شالی» و «عبد مولایی» (۱۳۹۴) پژوهشی کمی با عنوان تأثیر عوامل اجتماعی‌شدن بر هویت نوجوانان (همسالان، مدرسه و رسانه) انجام دادند. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که هر سه عامل (همسالان، مدرسه، رسانه) تأثیر مثبت بر نوجوانان دارد که گروه همسالان در بین بقیه عوامل تأثیرگذاری بیشتری دارد. «جی‌اپول» و «کاربیران» (۲۰۲۱) نیز به اهمیت همسالان در شکل‌گیری هویت نوجوانان پرداخته است.

«ورهوون» و همکاران (۲۰۱۹) پژوهشی با روش تحلیل مقایسه‌ای به بررسی نقش مدرسه در رشد هویت نوجوانان پرداختند. یافته‌ها نشان داد که مدارس قادرند نقش مهمی در رشد هویت نوجوانان داشته باشند. «قربانی» و «جمعه‌نیا» (۱۳۹۷) در پژوهشی کمی به بررسی عوامل اجتماعی (خانواده، مدرسه و گروه همسالان) در جامعه‌پذیری دانش‌آموزان استان گلستان پرداخته‌اند. یافته‌های نشان داد که بین گروه همسالان، خانواده و مدرسه و جامعه‌پذیری رابطه هم‌بستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

«سلامت‌جو» و «رکنی‌مشتقین» (۱۴۰۳) در پژوهشی مروری به بررسی عوامل مؤثر بر رشد شخصیت و هویت نوجوانان پرداختند. یافته‌ها نشان داد که عوامل اجتماعی گوناگون، ازجمله: والدین، خانواده، گروه همسالان و مدرسه، نقش به‌سزایی در شکل‌گیری هویت نوجوانان دارد. «کاظمی‌خوبان» و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای کمی با عنوان پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری براساس جهت‌گیری هویت و عملکرد خانواده در نوجوانان انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که میان دو متغیر مسئولیت‌پذیری و عملکرد خانواده، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، «عمرانی‌پور» (۱۳۹۰) و «سارنور» و «یونیس» (۲۰۰۲) به نقش مهم والدین در شکل‌گیری هویت نوجوانان را بیان می‌کنند.

«گل‌پیچ» و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی کیفی به عوامل والدینی مؤثر بر رشد شغلی پرداختند. مقوله‌های استخراج‌شده حمایت عاطفی، بستر اکتشاف، بستر خوگردانی، بستر خودکفایی، بستر خودکارآمدی شغلی، فرارفتن از روایت‌های غالب، حمایت اطلاعاتی، روابط اجتماعی تضمین‌شده و درگیرشدن می‌باشد. یافته‌ها تأکید بسیاری بر عوامل والدینی بر رشد شغلی دارد. «بیرانوند» و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی کیفی با عنوان ماهیت هویت‌یابی شغلی در نوجوانان دختر انجام دادند، یافته‌ها شامل: مضامین اصلی کشف وجود، رشد خویشتن و عوامل انتخاب شغل بود. نتایج نشان داد که درک باورها و نگرش‌های نوجوانان، به درک آگاهانه و جامعی از خواسته‌ها در زمینه هویت شغلی و خودشناسی منجر می‌شود که والدین نقش مهمی در این عرصه دارند. «سلیمانیان» و همکاران (۱۳۹۲) و «بتول» و «قیاسی» (۲۰۲۰) نیز به نقش مهم والدین در شکل‌گیری هویت شغلی پرداخته‌اند.

«خلیلی‌آزاد» (۱۴۰۴) پژوهشی تلفیقی (مروری و کمی) با عنوان بررسی جنسیت بر تمایل به استفاده از دوره‌های فنی‌وحرفه‌ای انجام داد. یافته‌ها از تمایل بیشتر زنان نسبت به مردان به شرکت در دوره‌های فنی‌وحرفه‌ای و علاقه‌مند به کارآفرین‌شدن خبر می‌دهد.

«حسن‌زاده» و «احمدی» (۱۳۹۵) پژوهشی توصیفی و پیمایشی با عنوان مقایسه قابلیت کارآفرینی کارآموزان مراکز آموزش فنی‌وحرفه‌ای و هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای انجام دادند. یافته‌ها نشان داد که قابلیت کارآفرینی کارآموزان مراکز آموزش فنی‌وحرفه‌ای از هنرآموزان هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای بیشتر است، «سلیمی» (۱۳۹۳) پژوهشی پیمایشی با عنوان آموزش فنی‌وحرفه‌ای، نیروی انسانی و کارآفرینی استان کردستان انجام داد. نتایج نشان داد که آموزش‌های

فنی و حرفه‌ای موفق شده‌اند که نقش مناسبی در تولید سرمایه انسانی داشته باشند. «تاج‌آبادی» و همکاران (۱۳۹۲) به نقش‌آفرینی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در تربیت نیروی انسانی خوداشتغال و کارآفرین بیان می‌کنند. درحالی‌که پژوهش‌های متعددی به بررسی نقش اجزای منفرد محیط اجتماعی نظیر: خانواده (سلامت جو و رکنی مشتقین، ۱۴۰۳؛ کاظمی خوبان و همکاران، ۱۳۹۵؛ عمرانی پور، ۱۳۹۰؛ سارتنور و یونیس، ۲۰۰۲؛ بیرانوند و همکاران، ۱۴۰۱؛ گل پیچ و همکاران، ۱۳۹۷؛ سلیمانیان و همکاران، ۱۳۹۲؛ بتول و قیاسی، ۲۰۲۰)، مدرسه (ورهوون و همکاران، ۲۰۱۸؛ قربانی و جمعه‌نیا، ۱۳۹۷) و همسالان (خانجانی و همکاران، ۱۴۰۱؛ صفری شالی و عبدمولایی، ۱۳۹۴؛ و جی‌اپول و کاربیران، ۲۰۲۱) در شکل‌گیری هویت یا هویت شغلی نوجوانان پرداخته شده است؛ اما تأکید پژوهشی به بررسی یکپارچه و جامع تأثیر هم‌زمان تمامی این مؤلفه‌ها بر فرآیند مهارت‌آموزی و متعاقباً هویت شغلی نوجوانان دختر، آن هم با رویکرد کیفی پرداخته است. باوجود تأکید پژوهش‌هایی چون: خلیلی‌آزاد (۱۴۰۴)، تاج‌آبادی و همکاران (۱۳۹۲)، حسن‌زاده و احمدی (۱۳۹۵) و سلیمی (۱۳۹۳) بر اهمیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کارآفرینی، فقدان مطالعات کیفی که به عمق و جزئیات تجربیات نوجوانان دختر در بستر فرهنگی-اجتماعی خاص (مانند یزد) درخصوص چگونگی تأثیر محیط بر تمایل و فرآیند مهارت‌آموزی و نهایتاً هویت شغلی آن‌ها بپردازد، احساس می‌شود.

۳. روش‌شناسی

معرفی پژوهش و جامعه هدف: پژوهش حاضر، مطالعه‌ای کیفی با روش تحلیل مضمون است که در بین نوجوانان دختر مهارت‌آموز شهر یزد انجام گرفته است. نوجوانان پژوهش حاضر مهارت موردعلاقه خود را دنبال می‌کنند و از آن درآمد نیز کسب می‌کنند.

ابزار گردآوری داده‌ها: در این روش پژوهش‌گر برای جمع‌آوری داده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بهره برده است؛ به طوری که فهرستی از پرسش‌ها در ارتباط با موضوع پژوهش طراحی شد و از مشارکت‌کنندگان پرسیده شد. پرسش‌های اصلی مصاحبه در پیوست (الف) آمده است.

معیار ورود و خروج نمونه‌ها: معیارهای ورود: نوجوانان دختر با بازه سنی ۱۳-۱۸ سال، اشتغال به مهارت حداقل شش ماه، علاقه‌مند به مشارکت و معیارهای خروج: عدم تمایل به ارائه اطلاعات بیشتر و مخالفت والدین، نقص و کمبود اطلاعات.

نمونه‌گیری پژوهش: مشارکت‌کنندگان از طریق نمونه‌گیری هدفمند و با حداکثر تنوع در ناحیه یک و دو شهر یزد (جمهوری، امام‌شهر، مسکن، طالقانی، صفائیه، خرمشهر) انتخاب شده‌اند. در این پژوهش سعی شده است که با انواع نوجوانان دختر که مهارت‌های گوناگونی را دنبال می‌کنند و در طبقات اجتماعی متعدد هستند، مصاحبه شود تا نتایج پژوهش از اعتبار کافی برخوردار باشد؛ درنهایت با انجام ۲۰ مصاحبه به صورت حضوری، پژوهش به اشیاع رسید.

روش تجزیه و تحلیل: تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش به شیوه استقرایی و از طریق شیوه تحلیل مضمون انجام شده است. این روش فرآیندی برای تحلیل داده‌های متنی است؛ به طوری که داده‌های متنوع و پراکنده را به داده‌های با ارزش و غنی تبدیل می‌کند. این روش یک شیوه کارآمد و منعطف است که برای تحلیل حجم زیادی از داده‌های مفصل و پیچیده، می‌توان از آن بهره برد. مصاحبه‌ها در روش تحلیل مضمون و شیوه «براون و کلارک»^{۱۳} در سه قدم به صورت دستی مورد تحلیل قرار می‌گیرند؛ در مرحله اول گروه‌بندی کدهای مشابه، مرحله دوم شناسایی مضامین فرعی و در مرحله سوم شناسایی مضامین اصلی صورت می‌گیرد (براون و کلارک، ۲۰۰۶)؛ بنابراین پس از تبدیل فایل‌های صوتی مصاحبه‌ها به متن، کدگذاری و مقوله‌بندی مضامین به شیوه دستی انجام شده است. مشخصات مصاحبه‌شوندگان در جدول ۱، آورده شده است.

جدول ۱: مشخصات مشارکت‌کنندگان پژوهش (نگارندگان، ۱۴۰۳).
Table 1: Specifications of Research Participants (Authors, 2024).

ردیف	نام	سن	مهارت	مدت زمان فعالیت
۱	عاطفه	۱۵	شنیون و بافت	۵ سال
۲	آیناز	۱۵	مربی دف	۵ سال
۳	ستاره	۱۵	آرایش صورت	۱ سال
۴	پریدخت	۱۵	رنگ مو	۷ ماه
۵	ثریا	۱۷	ناخن کار	۶ ماه
۶	النا	۱۴	خیاطی و گلدوزی	۲ سال
۷	مهتاب	۱۸	رقص باله	۲ سال
۸	مهدیس	۱۷	مژه کار	۲ سال
۹	رویا	۱۸	میکرو ابرو	۲ سال
۱۰	پریسا	۱۷	کرین کار	۲ سال
۱۱	پرینا	۱۸	عکاسی	۳ سال
۱۲	آذین	۱۶	ادمین	۳ سال
۱۳	لادن	۱۷	نقاشی دیواری	۴ سال
۱۴	رستا	۱۵	ناخن کار	۲ سال
۱۵	بهار	۱۷	آرایش صورت	۳ سال
۱۶	مطهره	۱۴	صنایع دستی	۲ سال
۱۷	منیژه	۱۳	تدریس زبان کره‌ای	۱ سال
۱۸	سوگند	۱۵	آرایشگر	۲ سال
۱۹	حدیث	۱۷	عکاس	۵ سال
۲۰	سوسن	۱۷	ناخن کار	۲ سال

اعتبارپذیری پژوهش: به منظور بررسی اعتبارپذیری نتایج پژوهش نیز از ملاک‌های چهارگانه «کوبا» و «لینکلن» شامل: باورپذیری، اعتمادپذیری، انتقال‌پذیری و اطمینان‌پذیری استفاده شده است (لینکلن و گوبا، ۱۹۸۶)؛ بنابراین برای اعتمادپذیری داده‌ها اقداماتی چون تشریح فرآیند تحلیل داده‌ها تا دست‌یابی به نتایج تحقیق و بررسی و نظارت پژوهش از سوی اساتید انجام شد. باورپذیری داده‌ها از طریق تحلیل مستمر و ارائه کدگذاری‌ها به مشارکت‌کنندگان و اصلاح یافته‌ها و بهره‌گرفتن از نقل‌قول‌ها در تفسیرها صورت گرفت. اطمینان‌پذیری داده‌ها از طریق ارائه داده‌ها و نتایج به پژوهش‌گران و اساتید جهت بازبینی، انجام شد و برای قابلیت انتقال، ارتباط صریحی با زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی مصاحبه‌شوندگان وجود داشت.

۴. یافته‌ها

پژوهش‌گر با ۲۰ نفر از نوجوانان دختر مهارت‌آموز در بازه ۱۳ تا ۱۸ ساله شهر یزد مصاحبه کرده است. ۱۰ نفر از مصاحبه‌شوندگان در شاخه‌های مختلف آرایشگری (ناخن‌کاری، آرایش صورت، مژه‌کاری، رنگ مو، میکرو ابرو، شنیون و بافت) مشغول به فعالیت هستند، سه نفر از مصاحبه‌شوندگان در شاخه‌های مختلف عکاسی (کرین‌کاری، تصویربرداری تئاتر و عکاسی مدلینگ) مشغول به فعالیت هستند، پنج نفر از مصاحبه‌شوندگان به انواع هنرهای

زیبا (نقاشی دیواری، رقص باله، دف‌نوازی، صنایع دستی و خیاطی) می‌پردازند، یک نفر از مصاحبه‌شوندگان به مهارت آدمینی و یک نفر از مصاحبه‌شوندگان به تدریس زبان کره‌ای می‌پردازند. هرکدام از مشارکت‌کنندگان به طور میانگین سه سال مهارت موردنظر خود را دنبال می‌کنند. مضامین استخراج‌شده از یافته‌ها شامل: تجربه‌زیسته کودکی، حمایت اجتماعی، الگوهای اجتماعی و تلنگر مجازی است که درنهایت مضمون محرک‌های محیطی بر ساخت شد.

جدول ۲: مضامین فرعی و مضامین اصلی مرتبط با محرک‌های محیطی مهارت‌آموزی شغلی (نگارندگان، ۱۴۰۳).

Table 2: Sub-themes and Main Themes Related to Environmental Stimuli of Vocational Skill Training (Authors, 2024).

مضمون هسته	مضامین اصلی	مضامین فرعی	کدهای اولیه
محرک‌های محیطی	تجربه‌زیسته کودکی	مشاهدات کودکی	مشاهدهٔ شعربافی مادر، مشاهدهٔ عکاسی عروس و داماد، مشاهدهٔ کار آرایشگرها
		آموزه‌های کودکی	شرکت در آموزشگاه خاله، شرکت در دوره نقاشی طراحی در کودکی، آرایشگری از کودکی، نقاشی از کودکی، عکس‌گرفتن در کودکی
		مشوق‌های کودکی	تشویق از کودکی، تشویق پدر، تشویق خاله
	حمایت اجتماعی	حمایت‌های خانوادگی	حمایت مالی پدر، پشتیبانی خانواده، کمک مالی برادر، مشوق‌بودن خانواده، روحیه‌دادن والدین، همراهی کردن مادر، انگیزه‌بخش بودن اطرافیان
		حمایت‌های محیط کاری	تشویق مربی، حمایت‌کردن استاد، آموزش قوی مربی، کمک و راهنمایی استاد، مدل‌شدن استاد، آموزش‌های خصوصی استاد، پشتیبانی مربی، ایجاد انگیزه توسط همکاران
		حمایت‌های مدرسه‌ای	راهنمایی مشاور مدرسه، صحبت مشاور با خانواده، تشویق دبیر، معرفی آموزشگاه توسط معلم، پشتیبانی هم‌کلاسی، تشویق دانش‌آموزان کلاس، مدل‌شدن دوستان
	الگوهای اجتماعی	الگوهای خانوادگی	مهارت‌آموزی پدر از کودکی، مادر آرایشگر، مادر خیاط، شعربافی مادر، کار نتورک مادر، خاله آرایشگر، آرایشگاه زن‌داداش، دختر خاله آرایشگر، عمه آرایشگر، هنری‌بودن خانواده مادر، خاله نقاش
		الگوهای دوستی	مهارت‌آموزی اکثر دانش‌آموزان، دوست آرایشگر، ریلزکاری دوست، استوری کسب‌وکار دوستان، رونق کار دوستان، دیدن فیلم و عکس هنرجوهای دوستان، درآمد داشتن دوستان، مشاهده تحقق خواسته دوستان
	تلنگر مجازی	محتوای انگیزشی	پیج‌های انگیزشی، شنیدن آهنگ‌های انگیزشی، روحیه‌گرفتن در فضای مجازی، مشاهده ویدئو انگیزشی، روبه‌رو شدن با پست انگیزشی، مشاهده فیلم‌های انگیزشی
		الگوهای موفق مجازی	آشنایی با پیج اساتید نقاشی، مشاهدهٔ پیج آرایشگرها، مشاهدهٔ عکاسان جهان در اینترنت، مشاهدهٔ پیج خانم‌های موفق

۴-۱. تجربه زیسته کودکی

مشارکت‌کنندگان در دوران کودکی در محیط‌های مهارتی رفت‌وآمد می‌کنند؛ به طوری که به تدریج به مهارت موردنظر علاقه‌مند می‌شوند. برخی مشارکت‌کنندگان با علاقه‌مندی به مهارتی خاص تصمیم می‌گیرند که به صورت خودآموز یا تخصصی به یادگیری مهارت بپردازند؛ بنابراین، مشارکت‌کنندگان با مشاهده محیط‌های مهارتی و آموزه‌های دوران کودکی به تدریج به مهارت موردنظر می‌پردازند.

«عاطفه» ۱۵ ساله (بافت مو) در این رابطه می‌گوید:

«وقتی پیش بانو کارگر می‌رم مثل خالم می‌مونم و من خاله صداشون می‌کنم و از هشت ماهگی من، مامان باهاشون آشنا شدن و خیلی باهم صمیمی شدیم، من ایشون رو می‌دیدم، هرچند بچگیام تو سالن‌شون خرابکاری می‌کردم وسایل‌شون رو جابه‌جا می‌کردم، ولی از بچگی اونجا می‌رفتیم؛ بالأخره از اون جا به آرایشگری علاقه‌مند شدم.

۴-۱-۱. مشاهدات کودکی

مشارکت‌کنندگان مشاهدات دوران کودکی را در جهت‌گیری به مهارت موردنظر مؤثر می‌دانند. محیط کودکی آن‌ها با جلوه‌هایی از مهارت همراه بوده است که آن‌ها را علاقه‌مند به مهارت‌آموزی می‌کند. برخی مشارکت‌کنندگان در دوران کودکی به همراه خانواده برای دریافت خدمات در محیط‌های مهارتی حاضر می‌شوند؛ بنابراین، رفت‌وآمد در محیط‌های مهارتی و لمس کردن فضا از نزدیک علاقه آن‌ها را برمی‌انگیزاند.

«بهار» ۱۷ ساله (آرایشگر) در این رابطه می‌گوید:

«همسایمون آرایشگر بود، می‌اومدن خونمون اصلاح و اینا انجام می‌دادن و من با دقت نگاه می‌کردم، جالب بود برام، ولی آرایشگاه هم که رفتم محیطش برام جالب بود، مشتری میاد و می‌رفت و کاری برامون انجام می‌دادن؛ من خیلی میکاپ دوست داشتم، چون آرایش صورت رو دوست داشتم کلاً تو بچگی جلو آینه خودمو زیاد آرایش می‌کردم».

«لادن» ۱۷ ساله (نقاشی دیواری) در این رابطه می‌گوید:

«یه چیزایی که از بچگی نظرم جلب می‌کرد نقاشی دیوار مدرسه و کلاس بود، گفتم اوووو چه قدر قشنگه؛ منم می‌خوام دیوار اتاقمو این شکلی کنم».

۴-۱-۲. آموزه‌های کودکی

مشارکت‌کنندگان در دوران کودکی باتوجه به علایق خویش به مهارت‌آموزی می‌پردازند. برخی از مشارکت‌کنندگان به صورت تجربی و خودآموز در خانه به یادگیری مهارت موردعلاقه می‌پردازند و برخی دیگر نیز با شرکت در دوره‌های آموزشی، مهارت موردنظر خود را دنبال می‌کردند. مشارکت‌کنندگان به تدریج علاقه بیشتری به مهارت موردنظر به دست می‌آورند.

«عاطفه» ۱۵ ساله (بافت مو) در این رابطه می‌گوید:

«من از بچگی به آرایش‌گری مخصوصاً به کار مو علاقه‌مند شدم، بعد از همون آرایش‌گری سعی می‌کردم؛ به طورمثال، کارایی که بلد نیستم را انجام بدم؛ به طورمثال، مامانم را میکاپ می‌کردم و بعد رفتم دوره‌های تخصصی از کلاس چهارم شروع کردم و کم‌کم علاقم بیشتر شد».

«لادن» ۱۷ ساله (نقاشی دیواری) در این رابطه می‌گوید:

«من همه دوره‌های نقاشی آموزشگاه خالم رو شرکت کردم، یه کم بزرگ‌تر که شدم کانون پرورشی کودک و نوجوان رفتم کلاس‌های خلاقیت در نقاشی شرکت کردم خیلی بچه بودم، ولی اون کلاس رو دقیقاً یادمه بعد از اون وقتی از خونمون اسباب‌کشی کردیم، رفتم کانون ام‌ایبها اونجا کلاس نقاشی و مداد رنگی کودکان شرکت کردم».

۳-۱-۴. مشوق‌های کودکی

مشارکت‌کنندگان در دوره کودکی به صورت تفریحی به برخی مهارت‌ها می‌پردازند. آن‌ها از همان کودکی مورد تشویق اطرافیان قرار می‌گیرند؛ به طوری که اطرافیان آن‌ها را به ادامه فعالیت در زمینه مورد نظر هدایت می‌کنند. اطرافیان مشارکت‌کنندگان آینده مطلوبی برای آن‌ها در نظر دارند؛ بنابراین مشارکت‌کنندگان در دوران کودکی تحت تأثیر تشویق‌های اطرافیان قرار می‌گیرند و انگیزه بیشتری برای ادامه دادن مهارت مورد علاقه پیدا می‌کنند.

«پریسا» ۱۷ ساله (کرین کار) در این رابطه می‌گوید:

«من از کودکی با گوشی مامانم عکس از طبیعت و جاهایی که می‌رفتم می‌گرفتم، همه می‌گفتن چه قد تو خوب عکس می‌گیری و از کودکی تشویقم می‌کردن و می‌گفتن بیا از ماهم عکس بگیر».

«رستا» ۱۵ ساله (ناخن کار) در این رابطه می‌گوید:

«من از بچگی هم خیلی دنبال لوازم آرایش و اینا بودم؛ به طور مثال، رژ لب می‌زدم، خودمو آرایش می‌کردم، لاک می‌زدم؛ مامانم همیشه تشویقم می‌کردن می‌گفتن تو در آینده آرایشگر می‌شی. منم خیلی ذوق می‌کردم و دوست داشتم وسایل جدید بگیرم و خودمو آرایش کنم».

۲-۴. حمایت اجتماعی

برخی نوجوانان در مهارت‌آموزی از حمایت چندجانبه برخوردار می‌شوند؛ به طوری که در خانواده، والدین آن‌ها را تشویق به یادگیری مهارت مورد نظر می‌کنند و در این مسیر از حمایت مالی فرزندشان مضایقه نمی‌کنند. آن‌ها با مهارت‌آموزی و قرار گرفتن در محیط‌های کاری مورد حمایت مربی و همکاران قرار می‌گیرند؛ علاوه بر این، آن‌ها در مدرسه از مهارت‌آموزی و تجارب خویش می‌گویند؛ بنابراین، حمایت اجتماعی از نوجوانان موجب پایداری و ثابت قدم ماندن نوجوانان در مسیر مهارت مورد نظر شد.

«النا» ۱۴ ساله (خیاط) در این رابطه می‌گوید:

«لباسایی که خودم می‌دوختم، می‌پوشیدم مامان بابام خیلی خوشحال می‌شدن که دخترمون خیاط شده و مامان و بابا هم به هم خیلی روحیه می‌دادن که ادامه بدم».

۱-۲-۴. حمایت‌های خانوادگی

نوجوانان مشارکت‌کننده در دوران مهارت‌آموزی مورد حمایت اطرافیان قرار می‌گیرند؛ به طوری که حمایت‌های خانوادگی، از جمله حمایت مالی خانواده، حمایت‌های انگیزشی و علاوه بر آن حمایت‌های اقوام، از جمله حمایت‌های انگیزشی و تبلیغ آن‌ها در جهت گسترش و رشد مهارت، بسیار مؤثر واقع شده است.

«مهتاب» ۱۸ ساله (مربی رقص باله) در این رابطه می‌گوید:

«اگر مامان و بابا نبودن من اینجا نبودم، کلاسای باله خیلی گرون بود در هشت سالگی، یعنی ۱۰ سال پیش کلاس جلسه‌ای ۵۰-۶۰ تومن خیلی زیاد بود؛ به طور مثال،

کلاسای باشگاه اون موقع ۵ تومن یا ۱۰ تومن بود. هزینه کفشش بالا بود یادم میاد اولین کفش باله‌ای که خریدم ۱۲ سالم بود و من یک تومن کفش خریدم و اخیراً من ۹ تومن کفش خریدم، ولی خدا روشکر خانواده ساپورتم کردن مامان و بابام پشتم بودن، چون می‌دونستن آینده خوبی در انتظارمه.»

«آیناز» ۱۵ ساله (مربی دف) در این رابطه می‌گوید:

«پدر و مادرم خیلی به هم در این مسیر کمک کردن، چه قد برام هزینه کردن که بهترین ساز رو داشته باشم، چه قد کتاب‌ها و مستر کلاسا و همه کارا رو کردن که من پیشرفت کنم و همه پیش‌رفت‌ام به خاطر خنوادم بود و اگر اونا نبودن من الان اینجا نبودم و کلاس نمی‌رفتم.»

۴-۲-۲. حمایت مدرسه‌ای

مشارکت‌کنندگان در ضمن تحصیل تصمیم به مهارت‌آموزی می‌گیرند؛ به طوری که آن‌ها هم به تحصیل می‌پردازند و هم مهارت موردعلاقه خویش را دنبال می‌کنند. آن‌ها در مدرسه از مهارت و آموخته‌های خویش صحبت به میان می‌آورند که کادر مدرسه، ازجمله معلم و مشاور و هم‌کلاسی‌های آن‌ها را به وجد می‌آورد؛ به طوری که آن‌ها وی را مورد تشویق قرار می‌دهند.

«پریدخت» ۱۵ ساله (آرایشگر) در این رابطه می‌گوید:

«ازطرف مدرسه، مشاور با خانواده‌ها صحبت کرده بودن؛ به طورمثال، ازطرف فنی‌وحرفه‌ای شماره‌ای داده بودن که از این‌طرف برید اینجاها و آموزشگاهایی که نزدیک خونمون رو معرفی کردن که بریم ثبت نام کنیم و یاد بگیریم.»

«حدیث» ۱۷ ساله (عکاس) در این رابطه می‌گوید:

«یادمه یه عکس از تخت جمشید گرفتم یه جشنواره ازطرف مدرسه بود، مسابقه منطقه‌ای بود، من اول شدم، به هم یه کارت صد تومنی چه قد ذوق کردم، بعد از این ماجرا مشاورم ازم خواست که برم اتاقشون کم‌کم با صحبتایی که کردیم مشاورم، گفت که می‌تونم تو عکاسی موفق باشم منم، باتوجه به علاقه‌ای که داشتم تصمیم گرفتم، دل و یک‌دل کنم و عکاسی رو انتخاب کنم.»

۴-۲-۳. حمایت محیط کاری

مشارکت‌کنندگان در مهارت‌آموزی در محیط کاری مرتبط با مهارت قرار می‌گیرند. آن‌ها در محیط کاری در ارتباط با افراد هم‌حرفه و مربی‌ها خویش هستند؛ بنابراین، همکاران مشارکت‌کننده‌ها و مربی آن‌ها نقش مهمی در رشد و پیش‌رفت آن‌ها ایفاء کردند و آن‌ها را مورد حمایت قرار دادند.

«رؤیا» ۱۸ ساله (آرایشگر) در این رابطه می‌گوید:

«بچه‌های آرایشگاه کسایی که اونجا بودن خیلی همراهیم کردن و بچه‌های آرایشگاه زنگ مامانم می‌زدن یا همکارام با بابام حرف می‌زدن در کل خیلی همکارام کمک کردن تا من این حرفه رو ادامه بدم.»

«پریسا» ۱۷ ساله (کرین‌کار) در این رابطه می‌گوید:

«من خانوادهم بردم پیش مربی که کار می‌کردم باهاشون و استادام با خانواده صحبت کردن که من می‌تونم این کار را انجام بدم، اگر تلاش کنم می‌تونم در این کار موفق باشم و باباجان با آگاهی‌های استادام کم‌کم نرم شدن.»

۳-۴. الگوهای اجتماعی

مشارکت‌کنندگان شاهد مهارت‌آموزی بسیاری از دوستان خود هستند؛ به طوری که بیشتر دوستان‌شان به یادگیری مهارت می‌پردازند، علاوه بر این بسیاری از دوستان مشارکت‌کنندگان در مهارت موردنظر پیشرفت کرده‌اند و به موفقیت نیز دست یافته‌اند. والدین برخی از مشارکت‌کنندگان نیز به مهارت موردنظر می‌پردازند؛ به طوری که به تدریج فرزندان خود را نیز علاقه‌مند به یادگیری مهارت می‌کنند. علاوه بر خانواده، اقوام و نزدیکان برخی مشارکت‌کنندگان نیز به مهارت‌های مختلفی می‌پردازند که نوجوانان را به یادگیری مهارت و کسب درآمد از آن سوق می‌دهد.

«رستا» ۱۵ ساله (ناخن‌کار) در این رابطه می‌گوید:

«مامان خودشون آرایشگر بودن خیلی دوست داشتن من تو حیطه کاری خودشون باشم و خیلی چیزا برای همین برام فراهم کردن تا بتونم ناخن‌کاری رو یاد بگیرم و الان واقعاً پشتم هستن».

۱-۳-۴. الگوهای خانوادگی

والدین برخی از مشارکت‌کنندگان به مهارت مورد نظر خود می‌پردازند؛ به طوری که به تدریج فرزندان خود را نیز علاقه‌مند به یادگیری مهارت می‌کنند. علاوه بر خانواده، اقوام و نزدیکان برخی مشارکت‌کنندگان نیز به مهارت‌های مختلفی می‌پردازند؛ بنابراین، مهارت‌آموزی والدین و مهارت‌آموزی اقوام به عنوان الگو نقش مهمی در گرایش مشارکت‌کنندگان به مهارت‌آموزی دارد.

«رؤیا» ۱۸ ساله (آرایشگر) در این رابطه می‌گوید:

«خانواده بابام آرایشگاه دارن؛ به طور مثال، پسر خاله بابام آرایشگاه دارن و از هرکدوم خاله‌های من دو تا از دختراشون رفتن دنبال آرایشگری و در حال حاضر ۳-۴ تاشون فقط سالن دارن، دو-سه تا از دختر خاله‌های بابام به طور تخصصی میرن داخل سالن‌ها کار می‌کنن، یکی-دوتا دختر خاله‌های بابام یزد نیستن و در تهران مشغول به آرایشگری هستن و الانم صاحب آرایشگاه که من پیش شون می‌رم، دختر خاله بابام هستن؛ کلاً خانواده بابام خیلی به آرایشگری علاقه داشتن».

«مطهره» ۱۴ ساله (صنایع دستی) در این رابطه می‌گوید:

«مامان بزرگ مامان من قدیما دستمال می‌دوختن، ولی قدیم این دستگاه رو می‌داشتن تو چال و این کارو می‌کردن، بعد مادر بزرگم و بعد مامان خودم دستمال و حوله می‌دوختن و حالا من این کارو می‌کنم».

۲-۳-۴. الگوهای دوستی

مشارکت‌کنندگان شاهد مهارت‌آموزی بسیاری از دوستان خود هستند؛ به طوری که بیشتر دوستان‌شان به یادگیری مهارت می‌پردازند؛ علاوه بر این، بسیاری از دوستان مشارکت‌کنندگان در مهارت موردنظر پیشرفت کرده‌اند و به موفقیت نیز دست یافته‌اند.

«آذین» ۱۶ ساله (ادمین) در این رابطه می‌گوید:

«اطرافیانم رو که می‌دیدم خیلی از دوستانم از من جلو بودن، اونا آرایشگری می‌کردن و چه قد درآمد داشتن، من از دوستانم عقب بودم، یکی از دوستانم رو می‌دیدم آیفن ۱۰۰ میلیونی دستشه، یکی از دوستانم هر هفته لباس می‌خرید؛ خب چرا من نتونم».

«مهدیس» ۱۷ ساله (مژه‌کار) در این رابطه می‌گوید:

«من می‌دیدم که دوستم توی اینستا از کارای مزه گذاشته، استوری گذاشته یا دوستم ریلز گذاشته و کار دوستم حسابی رونق گرفته و الان درآمد داره؛ برای همین منم ترغیب می‌شدم دنبال مهارتی برم، با خودم می‌گفتم: چرا من در حد دوستم نباشم».

۴-۴. تلنگر مجازی

مشارکت‌کنندگان در فضای مجازی با محتوا و آهنگ‌های انگیزشی مواجه می‌شوند که آن‌ها را برای مهارت‌آموزی و کسب مهارت دغدغه‌مند می‌کند. آن‌ها با سیر در فضای مجازی با صفحات مجازی مهارت‌جویان موفق روبه‌رو می‌شوند که با مهارت‌آموزی به موفقیت دست یافته‌اند. نوجوانان اظهار می‌دارند که محتوای انگیزشی و الگوهای موفق مجازی نقش مهمی در گرایش آن‌ها به مهارت‌موردنظر داشته‌است.

«آدین» ۱۶ ساله (ادمین) در این رابطه می‌گوید:

«می‌رفتم تو اینستاگرام، فیلمای انگیزشی‌رو می‌دیدم و یا آهنگ‌های انگیزشی‌رو گوش می‌کردم تا به هدفام برسم».

۴-۴-۱. محتوای انگیزشی

مشارکت‌کنندگان در سیر مجازی خود با فیلم‌ها و آهنگ‌های انگیزشی مواجه می‌شوند که نویدبخش تلنگرهایی برای شروع بخش جدیدی از زندگی آن‌ها بود. مشارکت‌کنندگان با مشاهده محتوای انگیزه‌بخش فضای مجازی، اراده بیشتری برای هدفمندی و تحقق اهداف خویش به دست آوردند. آن‌ها تحت تأثیر رسانه و با درنظر گرفتن اهداف خود به مهارت‌آموزی می‌پردازند.

«پریسا» ۱۷ ساله (کرین‌کار) در این رابطه می‌گوید:

«من ویدئوی انگیزشی در فضای مجازی خیلی می‌دیدم و دوست داشتم یک انسان موفق باشم؛ من با خودم می‌گفتم از سال ۱۲، شروع می‌کنم؛ آبجیم به هم گفت: چرا تو از الان شروع نکنی! این‌طوری بیشتر می‌تونی تجربه کسب کنی؛ کلی در ارتباط با کرین تحقیق کردم و چند ویدئو انگیزشی دیدم تا بتونم پشتکار داشته باشم».

«النا» ۱۴ ساله (خیاط) در این رابطه می‌گوید:

«فضای مجازی در روحیه‌دادن خیلی به هم کمک کرد؛ به‌طورمثال، من به چندتا پیج برخوردم که درباره انگیزه‌دادن و امیدواری و اینا بود خیلی روم اثر گذاشت».

۴-۴-۲. الگوهای موفق مجازی

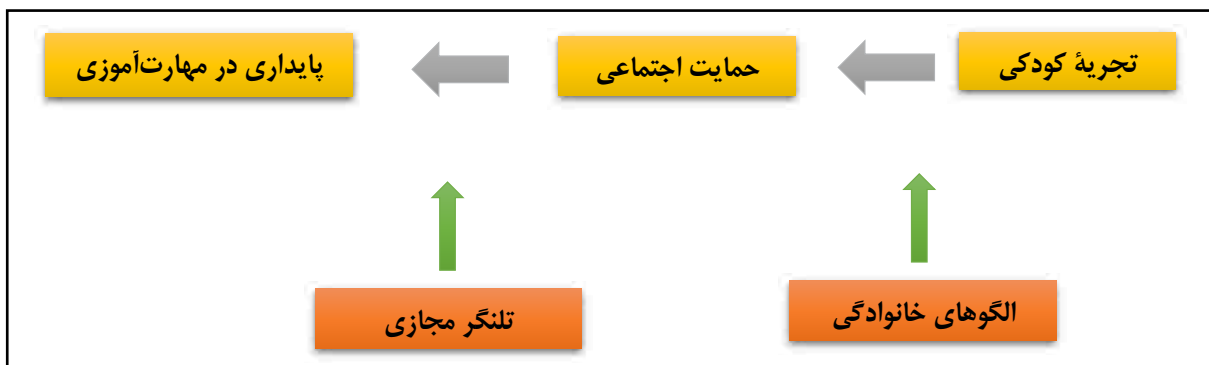
مشارکت‌کنندگان در فضای مجازی صفحات مهارت‌جویان موفق را می‌بینند؛ به‌طوری‌که آن‌ها در مهارت‌موردنظر خویش پیش‌رفت کرده‌اند. مهارت‌جویان با دنبال کردن مهارت‌موردعلاقه خویش به اهداف‌شان دست‌یافتند؛ به‌طوری‌که هم‌اکنون به استقلال رسیدند و هم‌اکنون درآمد دارند؛ بنابراین، مشارکت‌کنندگان با مشاهده صفحات مجازی مهارت‌جویان موفق ترغیب می‌شوند که آن‌ها نیز به یادگیری مهارت‌موردعلاقه خویش بپردازند.

«پریسا» ۱۷ ساله (کرین‌کار) در این رابطه می‌گوید:

«پیج خانمای موفق عکاس تو فضای مجازی خیلی به هم کمک کرد که این مسیر رو انتخاب کنم یا دوستانم از کسب و کارشون استوری می‌گذاشتند، می‌دیدم چیزای مختلفی رو امتحان می‌کنند؛ عکاسای مختلف جهان تو اینترنت می‌دیدم».

«آذین» ۱۶ ساله (ادمین) در این رابطه می‌گوید:
«ساعت‌های بیکاریم تو اینستاگرام چرخیدم یه پستی انگیزشی به چشم خورد، بعد دیدم چه قد این دختره مستقل شده؛ به جورایی باهم هم‌درد بودیم، بعد رفتم تو پیجش چرخیدم».

۳-۴-۴. مدل مفهومی

جدول ۳: فراوانی مضامین فرعی (نگارندگان، ۱۴۰۳).
Table 3: Frequency of Sub-themes (Authors, 2024).

مضمون اصلی	مضامین فرعی	فراوانی
تجربه زیسته کودکی	مشاهدات کودکی	۸
	آموزه‌های کودکی	۱۰
	مشوق‌های کودکی	۱۰
حمایت اجتماعی	حمایت‌های خانوادگی	۱۸
	حمایت‌های محیط کاری	۱۰
	حمایت‌های مدرسه‌ای	۱۲
الگوهای اجتماعی	الگوهای خانوادگی	۱۳
	الگوهای دوستی	۱۷
تلنگر مجازی	محتوای انگیزشی	۱۲
	الگوهای موفق مجازی	۱۰

۵. نتیجه‌گیری

یافته‌ها نشان می‌دهد که محیط اجتماعی از طریق تعامل سه سازوکار کلیدی از اهمیت بالایی در مهارت‌آموزی نوجوانان دختر برخوردار است؛ حمایت‌های عاطفی و مالی خانواده، نقش الگویی گروه همسالان، و تلنگر انگیزشی رسانه. در تحلیل کیفی، مضمون «حمایت اجتماعی» با فراوانی کلی (۴۰) در صدر قرار دارد که ریشه در «حمایت‌های

خانوادگی» (۱۸) دارد. بلافاصله پس از آن، «الگوهای اجتماعی» با فراوانی کلی ۳۰، که تحت تأثیر «الگوهای دوستی» (۱۷) است، اهمیت ثانویه‌ای را به خود اختصاص می‌دهد. این امر نشان می‌دهد که درحالی‌که خانواده سنگ بنای حمایت است، شبکه‌های دوستی به عنوان یک عامل قدرتمند الگویی، نقشی مکمل در شکل‌دهی به فرآیند مهارت‌آموزی ایفاء می‌کنند و پس از آن، تجربه زیسته کودکی و فضای مجازی در مهارت‌آموزی نوجوانان دختر نقش دارد.

در ادامه به پرسش‌های جزئی پژوهش با استناد به کاوش در مطالعات پیشین، صورت خواهد پذیرفت.

۱. نقش خانواده در شکل‌گیری و توسعه مهارت‌های غیررسمی چگونه است؟

خانواده به عنوان اولین بستر اجتماعی و یادگیری، نقشی بنیادین در مهارت‌های غیررسمی ایفاء می‌کند. این نقش، شامل: ایجاد علاقه اولیه از طریق الگوبرداری (هم‌سو با یادگیری مشاهده‌ای بندورا) و فراهم آوردن حمایت‌های عاطفی و مالی است که به تداوم و تثبیت فرآیند یادگیری کمک می‌کند (بیرانوند و همکاران، ۱۴۰۱؛ گل‌پیچ و همکاران، ۱۳۹۷؛ و بتول و قیاسی، ۲۰۲۰). خانواده، زیرساخت اولیه و پشتیبان رشد مهارتی نوجوانان است. نوجوانان دختر نسبت به دوران گذشته دیگر مانعی چون نارضایتی خانواده برای کسب مهارت شغلی ندارند بلکه خانواده مسیر را هموار کرده است و آن‌ها را مورد حمایت قرار می‌دهد. آن‌ها با آگاهی از اهداف و چشم‌اندازی از آینده، مهارت موردنظر فرزندان‌شان از مخالفت و ممانعت پرهیز می‌کنند.

۲. نقش دوستان در انتخاب مهارت‌های غیررسمی چگونه است؟

دوستان به عنوان یکی از عوامل اجتماعی کلیدی، تأثیری به سزا در انتخاب مهارت‌های غیررسمی دارند. این تأثیر از طریق ارائه الگوهای موفق و درآمدزا (تأثیرگذاری کنش متقابل نمادین: آزادارمکی، ۱۳۹۳)، برانگیختن هیجان‌خواهی و تکانش‌گری (خانجانی و همکاران، ۱۴۰۱) و شکل‌دهی هویت شغلی (بتول و قیاسی، ۲۰۲۰) صورت می‌گیرد. دوستان، با بازتاب ارزش‌های اجتماعی و تجربیات موفق، بر انتخاب‌های مهارتی نوجوانان اثر می‌گذارند. تأثیر همسالان، که با هنجارهای گروهی نوجوانی و نظریه هویت اجتماعی (تاجفل، ۱۹۷۹) هم‌خوانی دارد، از طریق پیوند دادن پذیرش اجتماعی به انتخاب‌های شغلی، جوانان را به سمت مهارت‌آموزی سوق می‌دهد. نوجوانان دختر در تعامل با دوستانی قرار دارند که موفقیت و پیشرفت را در مسیری جدا از درس، بلکه با یادگیری مهارت و رسیدن زود هنگام به درآمد می‌دانند. آن‌ها با مشاهده مسیرهای دیگر موفقیت تصمیم به یادگیری مهارت و کسب درآمد از آن می‌گیرند و این شبکه دوستی با یادگیری مهارت‌های مشابه عمیق‌تر و هم‌دلانه‌تر می‌شود.

۳. نقش فضای مجازی در انتخاب و توسعه مهارت‌های غیررسمی چگونه است؟

فضای مجازی با معرفی مداوم الگوهای موفق و تجربه‌های جدید، درک کاربران از واقعیت و اهمیت مهارت‌های غیررسمی را شکل می‌دهد. براساس نظریه کاشت گرنر، مواجهه طولانی مدت با این محیط، مانند تلویزیون، می‌تواند واقعیت کاشته شده‌ای از ضرورت کسب مهارت‌ها و سبک‌های زندگی خاص ایجاد کند. این تأثیرگذاری تدریجی، باورها و ارزش‌های کاربران را بازتعریف کرده و به طور قابل توجهی بر انتخاب و توسعه مهارت‌هایشان اثر می‌گذارد. در مجموع، این پژوهش با آشکار ساختن تعاملات پیچیده خانوادگی، رسانه‌ای، همسالان و فضای مجازی، چگونگی تأثیرگذاری هم‌افزای این عوامل بر مسیر مهارت‌آموزی شغلی دختران نوجوان یزدی را در سطحی عمیق‌تر تبیین می‌کند. این یافته‌ها، درک جامعی از سازوکارهای اجتماعی مؤثر بر «سرمایه انسانی» و «پیش‌گامی شغلی» در این گروه سنی، متناسب با بستر فرهنگی یزد، ارائه داده و بر لزوم رویکردهای چندوجهی در این حوزه تأکید می‌نمایند.

۵-۱. محدودیت‌ها

دامنه محدود تعمیم‌پذیری: یافته‌ها ممکن است به طور کامل به تمام جمعیت‌های جوانان در زمینه‌های جغرافیایی یا فرهنگی متفاوت قابل تعمیم نباشند؛ زیرا نمونه پژوهش دارای ویژگی‌های خاصی بوده است.

نیاز به توجه به تنوع فردی: تفاوت‌های فردی در تجربیات و انگیزه‌ها، رویکردهای شخصی‌سازی شده را ضروری می‌سازد.

پویایی مداوم فضای مجازی: ماهیت متغیر پلتفرم‌ها و محتوای آنلاین نیازمند به‌روزرسانی مداوم پژوهش‌ها است.

۶. پیشنهادها

۱. آگاه‌سازی خانواده‌ها: برگزاری کارگاه‌هایی برای توجیه بیشتر خانواده‌ها جهت حمایت آگاهانه فرزندان‌شان برای یادگیر مهارت موردنظر توصیه می‌شود؛ تا خانواده از مهارتی که فرزندش دنبال می‌کند و آینده‌ای که در پیش دارد آگاه شود و بدون نگرانی و تردید راهنمای او باشد.

۲. استفاده از گروه همسالان: لازم است که گردهمایی‌های سالم و پربار برای هر گروه مهارتی تشکیل شود تا افراد با ایجاد شبکه دوستی و با اشتراک گذاشتن تجربیات خود در جهت پیشرفت یک‌دیگر قدم بردارند. در این گردهمایی چه بسا، افراد هم‌دیگر را پیدا می‌کنند و امکان انجام کار تیمی و رشد بیشتر در مهارت نیز وجود دارد.

۳. بهینه‌سازی فضای مجازی: تولید برنامه‌ای که مهارت‌آموزان در آن فعالیت می‌کنند و تجربیات و دوره‌های خود را در آن به نمایش می‌گذارند و مهارت‌آموزان نیز از تجربیات یک‌دیگر بهره می‌برند. افراد علاقه‌مند به مهارت‌آموزی با بررسی تجربیات، می‌توانند تصمیم درستی بگیرند.

پیوست الف: جدول پرسش‌های مصاحبه (نگارندگان، ۱۴۰۳)
Appendix A: Table of Interview Questions (Authors, 2024).

ردیف	محور پرسش	نمونه پرسش کلیدی
۱	انگیزه و انتخاب مهارت	در مورد مهارت‌هایی که در حال حاضر دنبال می‌کنید، برایمان بگویید. چه عواملی باعث شد که به این مهارت‌ها علاقه‌مند شوید و آن‌ها را انتخاب کنید؟
۲	نقش خانواده	لطفاً توضیح دهید که خانواده (والدین، خواهر و برادرها) تا چه حد در انتخاب، یادگیری یا پیشرفت شما در مهارت‌هایتان نقش داشته‌اند؟ آیا حمایت یا مانعی از سوی آن‌ها وجود داشته است؟
۳	نقش مدرسه و مراکز آموزشی	مدرسه یا مراکز آموزشی که در آن حضور دارید، چقدر در یادگیری مهارت‌هایتان برای شما مؤثر بوده است؟ آیا برنامه‌های آموزشی یا فعالیت‌های خاصی در این زمینه وجود داشته است؟
۴	تأثیر همسالان و دوستان	دوستان و همسالان شما چقدر در مسیر یادگیری و علاقه شما به مهارت‌ها نقش دارند؟ آیا با دوستانتان در مورد مهارت‌هایتان صحبت می‌کنید یا با هم تمرین می‌کنید؟
۵	نقش رسانه	آیا از رسانه‌های مختلف (مانند اینستاگرام، یوتیوب، تلویزیون و...) برای یادگیری یا کسب اطلاعات در مورد مهارت‌هایتان استفاده می‌کنید؟ چگونه این رسانه‌ها بر شما تأثیر می‌گذارند؟

سپاسگزاری

در پایان نویسندگان برخود لازم می‌دانند که از مشارکت‌کنندگان و حامیان این پژوهش، تشکر و قدردانی نمایند.

درصد مشارکت نویسندگان

مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی نویسنده دوم در دانشگاه یزد است که مورد حمایت دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان یزد بوده است.

تضاد منافع

نویسندگان ضمن رعایت اخلاق نشر در ارجاع‌دهی و دقیق بودن آن در متن و انتهای مقاله، نبود تضاد منافع را اعلام می‌دارند.

پی‌نوشت

1. Leather
2. Kristin et al
3. Duell et al
4. Trigueros et al
5. George Herbert Mead
6. Charles Horton Cooley
7. John W. Thomas
8. Giddens
9. Bandura
10. Bronfenbrenner
11. Gerbner
12. Andree Michel
13. Braun & Clarke

کتابنامه

- انواری، محمدرضا، (۱۳۹۰). «نقد و بررسی نظریه کنش متقابل نمادین». معرفت، ۱۶۷: ۱۷۱-۱۵۳.
- آزادارمکی، تقی، (۱۳۹۳). جامعه‌شناسی فرهنگی. تهران: علم.
- بهادری خسروشاهی، جعفر؛ و حبیبی، کلیدر، (۱۳۹۶). «تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی بر انگیزش تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه». آموزش ارزشیابی، ۱۰ (۳۹): ۱۷۳-۱۵۱.
- بیرانوند، شیرین؛ خدابخشی‌کولایی، آناهیتا؛ فلسفی‌نژاد، محمدرضا؛ و زارع‌بهرام‌آبادی، مهدی، (۱۴۰۱). «مطالعه فرآیند هویت‌یابی شغلی در نوجوانان دختر: یک مطالعه داده‌بنیاد». روان‌شناسی فرهنگی، ۶ (۲): ۳۵۹-۳۸۷.
- تاج‌آبادی، رضا؛ رحیمی، محمد؛ و شعبانی، سمیه، (۱۳۹۲). «نقش آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای در توسعه کارآفرینی و اشتغال‌زایی». همایش دانشگاه کارآفرین؛ صنعت دانش محور، بابل‌سر.
- حسن‌زاده، حبیب‌اله؛ و احمدی، سیدجمیل، (۱۳۹۵). «مقایسه قابلیت کارآفرینی کارآموزان مراکز آموزش فنی‌وحرفه‌ای و هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای». مهارت‌آموزی، ۵ (۱۸): ۶۳-۷۴.
- خانجانی، زینب؛ هاشمی، تورج؛ و قدیمی‌باویل‌علیائی، نگار، (۱۴۰۱). «مقایسه ریسک‌پذیری، هیجان‌خواهی و تکانش‌گری نوجوانان دختر و پسر براساس میزان تأثیرپذیری از همسالان». تحقیقات علوم رفتاری، ۲۰ (۴): ۶۲۲-۶۳۳.
- خلیلی‌آزاد، نرگس‌سادات، (۱۴۰۴). «بررسی جنسیت بر تمایل به استفاده از دوره‌های فنی‌وحرفه‌ای؛ عارضه‌یابی و ارائه راهکار». مدیریت آموزشی، ۳ (۱): ۱۵-۳۵.
- خمسه، اکرم، (۱۳۸۳). «بررسی طرح‌واره‌های نقش جنسیتی و کلیشه‌های فرهنگی در دانشجویان دختر». مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ۲ (۶): ۱۱۵-۱۳۴.
- درانی، کمال؛ و صالحی، کیوان، (۱۳۸۵). «ارزشیابی هنرستان‌های کارو دانش با استفاده از الگوی سیپ به منظور

- پیشنهاد چارچوبی برای بهبود کیفیت هنرستان‌های کار دانش: موردی از هنرستان‌های منطقه ۲ شهر تهران». مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۳۴(۱): ۱۶۵-۱۴۳.
- رکنی‌مشتقین، زینب؛ و سلامت‌جو، زهرا، (۱۴۰۳). «عوامل مؤثر بر رشد شخصیت و هویت نوجوانان». فصلنامه تحقیقات راهبردی در تعلیم و آموزش و پرورش، ۱۱۸(۱): ۲۸۵-۳۱۶.
- زاهدی، شمس‌السادات، (۱۳۸۶). زن و توسعه. جلد ۲، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- سلیمانیان، علی‌اکبر؛ درودی، حمید؛ و گل‌پیچ، زینب، (۱۳۹۲). «پیش‌بینی رشد شغلی براساس سبک‌های هویت در دانشجویان مراکز آموزش عالی شهر بجنورد». فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۹(۲): ۱۷۵-۱۶۱.
- سلیمی، جمال، (۱۳۹۳). «آموزش فنی‌وحرفه‌ای، نیروی انسانی و کارآفرینی مطالعه موردی آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای استان کردستان». مهارت آموزی، ۲(۸): ۷-۲۴.
- صفری‌شالی، رضا؛ و عبدمولایی، آتیه، (۱۳۹۴). «تأثیر عوامل اجتماعی‌شدن بر هویت نوجوانان (همسالان، مدرسه و رسانه)». فصلنامه خانواده و پژوهش، ۱۲(۲): ۱۱۷-۱۳۶.
- علی‌نژاد، منوچهر؛ موسوی، سیده زینب، و پارسامهر، مهربان. (۱۴۰۱). مطالعه الگوی خودتوانمندی زنان کارآفرین یزد: تعامل سازنده با حصارهای ذهنی و اجتماعی. زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ۳(۲۰)، ۴۱۵-۴۴۰. <https://doi.org/10.22059/jwdp.2022.339364.1008169>
- عمرانی‌پور، علی، (۱۳۹۰). «تحلیلی بر ویژگی‌های محیط در نظریه شخصیت اریکسون». معماری و شهرسازی آرمانشهر، ۴: ۵۰-۴۱.
- قربانی، علیرضا؛ و جمعه‌نیا، سکینه. (۱۳۹۷). «نقش عوامل اجتماعی (خانواده، مدرسه و گروه همسالان) در جامعه‌پذیری دانش‌آموزان استان گلستان». جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۹(۲): ۱۲۸-۱۱۳.
- کاظمی‌خوبان، سیده زهرا؛ حکمی، محمد؛ و صفیری، محمدرضا، (۱۳۹۵). «پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری براساس جهت‌گیری هویت و عملکرد خانواده در نوجوانان». پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، ۶(۲۱)، ۷۷-۹۰.
- کشاورز، مصطفی؛ میرزایی، سروناز؛ و محمدجانی، اسمعیل، (۱۳۹۷). «بلوغ و بحران هویت در دوران نوجوانی و نقش آن در دوست‌یابی». همایش ملی هویت کودکان ایران اسلامی در دوره پیش دبستانی.
- کوچک‌زایی، مصطفی؛ فیضیان، مجیدرضا؛ و شاه‌آبادی، محمدحسین، (۱۳۹۷). «بررسی سلبریتی‌سازی در رسانه و بحران هویت نوجوان در جامعه». فصلنامه جامعه، فرهنگ و رسانه، ۷(۲۹): ۱۲۱-۱۰۳.
- گل‌پیچ، زینب؛ نظری، علی‌محمد؛ تاجیک‌اسماعیلی، عزیزالله؛ و کسای، اصفهانی، عبدالرحیم، (۱۳۹۷). «عوامل والدینی مؤثر بر رشد شغلی: یک مطالعه کیفی». مشاوره شغلی و سازمانی، ۱۰(۳۴): ۱۱۳-۱۳۶.
- گونتر، بری، (۱۳۸۴). روش‌های تحقیق رسانه‌ای. ترجمه مینو نیکو، چاپ اول، تهران: اداره کل پژوهش‌های سیما.
- گیدنز، آنتونی، (۱۳۹۸). تجدد و تشخص. ترجمه ناصر موفقیان، چاپ دهم، تهران: نی.
- گیدنز، آنتونی، (۱۳۹۹). پیامدهای مدرنیته. ترجمه محسن ثلاثی، چاپ دهم، تهران: مرکز.

References

- Ali Nezhad, M., Mousavi, S. Z. & Parsamehr, M., (2022). "A Study of the Self-Efficacy Model of Female Entrepreneurs in Yazd: Constructive Interaction with Mental and Social Barriers". *Woman in Development and Politics (Women's Research)*, 20(3): 415-440. <https://doi.org/10.22059/jwdp.2022.339364.1008169> (in Persian).

- Anvari, M. R., (2012). "Critique and Review of Symbolic Interactionism Theory". *Ma'refat*, 167: 153-171. <https://www.magiran.com/p939535> (in Persian).
- Azadarmaki, T., (2014). *Cultural Sociology*. Tehran: Elm. (in Persian).
- Bahadori Khosroshahi, J. & Habibi Kalibar, J., (2017). "The Effect of Communication Skills Training on Academic Motivation and Adjustment of Secondary School Students". *Educational Evaluation*, 10(39): 151-173. <https://sid.ir/paper/183373/fa> (in Persian).
- Bandura, A., (1977). "Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change". *Psychological Review*, 84(2): 191-215.
- Batool, S. & Ghayas, S., (2020). "Process of career identity formation among adolescents: components and factors". *Heliyon*, e04905: 2405-8440. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2020.e04905> (in Persian).
- Beiranvand, S., Khodabakhshi Koolaei, A., Falsafinejad, M. R. & Zare Bahramabadi, M., (2022). "A Study of the Process and Nature of Career Identity Formation in Adolescent Girls: A Grounded Theory Study". *Cultural Psychology*, 6(2): 359-387. <https://doi.org/10.30487/jcp.2023.324964.1374> (in Persian).
- Braun, V. & Clarke, V., (2006). "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative research in psychology*, 3(2): 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bronfenbrenner, U., (1994). "Ecological models of human development". *International encyclopedia of education*, 3(2): 37-43.
- Bronfenbrenner, U., (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
- Darani, K. & Salehi, K., (2006). "Evaluating Kar-o-Danesh Technical Schools Using the CIPP Model to Propose a Framework for Improving the Quality of Vocational Schools: A Case Study of Schools in District 2 of Tehran". *Journal of Psychology and Educational Sciences*, 36(1): 143-165. <http://noo.rs/OxzPO> (in Persian).
- Davoodi Shandiz, R., (2022). "Examining the Philosophical Foundations of Behaviorism Learning Theory". *New Ideas in Psychology*, 15(19): 1-21. <https://sid.ir/paper/1044186/fa> (in Persian).
- Duell, N., Steinberg, L., Chein, J., Al-Hassan, S. M., Bacchini, D., Lei, C. & Alampay, L. P., (2016). "Interaction of reward seeking and self-regulation in the prediction of risk taking: A cross-national test of the dual systems model". *Developmental psychology*, 52(10): 1593-1605. <https://doi.org/10.1037/dev0000152>
- Ebrahimi, F., Akbari, A. & Taghizadeh, S., (2021). "Investigating Personality Theories in Educational Psychology". *Journal of Psychological Studies and Educational Sciences*, 27: 155-168. <https://civilica.com/doc/1761757> (in Persian).
- Foucault, M., (1978). *The History of Sexuality*, Vol. 1: An Introduction (R. Hurley, Trans.). Pantheon Books. (Original work published 1976).
- Jeyapaul, D. & Karibeeran, S., (2021). "Science & Technology Development". *Journal - Engineering*

and Technology, 10(5): 501-51.

- Giddens, A., (2019). *Modernity and Self-Identity*. 10th printing, Translated by Naser Mofakian. Tehran: Ni.
- Giddens, A., (2020). *The Consequences of Modernity*. 10th printing, Translated by Mohsen Salasi. Tehran: Markaz.
- Ghorbani, A. & Jomehnia, S., (2018). "The Role of Social Factors (Family, School, and Peer Group) in the Socialization of Students in Golestan Province". *Applied Sociology*, (2) 29: 113-128. <https://doi.org/10.22108/jas.2018.100602.1013> (in Persian).
- Golpeich, Z., Nazari, A. M., Tajik Esmaeili, A. & Kasaei Esfahani, A. R., (2018). "Parental Factors Affecting Career Growth: A Qualitative Study". *Career and Organizational Counseling*, 10(34): 113-136. <http://noo.rs/2dpQE> (in Persian).
- Gunter, B., (2005). *Media Research Methods*. 1st printing, Translated by: Minoo Nikoo, Tehran: General Department of IRIB Research. (in Persian).
- Hasan Zadeh, H. & Ahmadi, S. J., (2016). "Comparing the Entrepreneurial Capability of Apprentices in Technical and Vocational Training Centers and Technical and Vocational High Schools". *Skill Training*, (18) 5: 63-74. <http://noo.rs/PZGjZ> (in Persian).
- Khalili Azad, N. S., (2025). "Investigating the Effect of Gender on the Tendency to Use Vocational and Technical Courses; Problem Diagnosis and Solution Provision". *Educational Management*, 3(1): 15-35. <https://lajournal.ir/fa/paper.php?pid=190> (in Persian).
- Khanjani, Z., Hashemi, T. & Qadimi Babil Alaei, N., (2022). "Comparing Risk-Taking, Sensation Seeking, and Impulsivity in Adolescent Girls and Boys Based on Peer Influence". *Behavioral Science Research*, 20(4): 622-633. <https://doi.org/10.52547/rbs.20.4.5> (in Persian).
- Kazemi Khoban, S. Z., (2016). "Predicting Responsibility Based on Identity Orientation and Family Functioning in Adolescents". *Social Psychology Research*, 6(21): 77-90. <http://noo.rs/IhndF> (in Persian).
- Kristin. Y., Leiber, M. J., Featherstone, R. A. & Monserud, M. A., (2007). "Reassessing the family delinquency association: Do family type, family processes, and economic factors make a difference?". *Journal of Criminal Justice*, 35(1): 51-67. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2006.11.015>
- Khamseh, A., (2004). "Investigating Gender Role Schemas and Cultural Stereotypes in Female Students". *Women's Socio-Psychological Studies*, 2(6): 115-134. <https://doi.org/10.22051/jwsp.2004.1311> (in Persian).
- Koochakzaei, M., Feyzian, M. R. & Shahabadi, M. H., (2018). "Celebrity Making in Media and the Identity Crisis of Adolescents in Society". *Journal of Society, Culture, and Media*, 7(29): 103-121. <http://noo.rs/g39Ny> (in Persian).
- Keshavarz, M., Mirzaei, S. & Mohammadjani, E., (2018). "Adolescence Puberty and Identity Crisis and Its Role in Friendship Formation". *National Conference on the Identity of Iranian Islamic Children in Preschool Age*. <https://sid.ir/paper/898750/fa> (in Persian).

- Leather, N. C., (2009). "Risk-taking behaviour in adolescence: a literature review". *Journal of Child Health Care*, 13(3): 295-304. <https://doi.org/10.1177/1367493509337443>
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G., (1986). "But is it rigorous? Trustworthiness and authenticity in naturalistic evaluation". *New Directions for Program Evaluation*, 1986(30): 73-84. <https://doi.org/10.1002/ev.1427>
- Omranipour, A., (1390). "An Analysis of Environmental Characteristics in Erikson's Personality Theory". *Armanshahr Architecture and Urban Planning*, 4: 41-50. <http://noo.rs/4T1F1> (in Persian).
- Ritzer, G., (2010). *Sociological Theory in the Contemporary Era*. Translated by Mohsen Salasi. Tehran: Elmi. (in Persian).
- Rokni Moshtaqin, Z. & Salamatjoo, Z., (2024). "Effective Factors on Personality Growth and Adolescent Identity". *Quarterly Journal of Strategic Research in Education and Training*, 18(1): 285-316. <http://noo.rs/WxJDV> (in Persian).
- Salimi, J., (2014). "Technical and Vocational Education, Human Resources and Entrepreneurship: A Case Study of Technical and Vocational Education in Kurdistan Province". *Skill Training*, 2(8): 7-24. <https://civilica.com/doc/1436744/> (in Persian).
- Sleimaniyan, A. A., Doroudi, H. & Golpeich, Z., (2022). "Predicting Career Growth Based on Identity Styles in Higher Education Students in Bojnord City". *Journal of Research and Planning in Higher Education*, 19(2): 161-175. <http://noo.rs/4YDuz> (in Persian).
- Safri Shali, R. & Abd Molayi, A., (2015). "The Impact of Socialization Factors on Adolescent Identity (Peers, School, and Media)". *Family and Research Quarterly*, 12(2): 117-136. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26766728.1394.12.2.6.5> (in Persian).
- Sartor, C. E. & Youniss, J., (2002). "The relationship between positive parenta involvement and identity achievement during adolescence". *Adolescence*, 37: 221-234.
- Tajfel, H., (1979). "Intergroup behaviour". In: H. Tajfel (Ed.), *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations* (pp. 69-121). London: Academic Press.
- Trigueros, R., Padilla, A., Aguilar-Parra, JM., Lirola, MJ., García-Luengo, AV., Rocamora-Pérez, P. & López-Liria, R., (2020). "The influence of teachers on motivation and academic stress and their effect on the learning strategies of university students". *Int J Environ Res Public Health*, 17(23): 1-11. <https://doi.org/10.3390/ijerph17239089>
- Taghabadi, R., Rahimi, M. & Shabani, S., (2013). "The Role of Technical and Vocational Education in Entrepreneurship and Job Creation Development". *Entrepreneurial University Conference; Knowledge-Based Industry*, Babolsar. <https://civilica.com/doc/217834> (in Persian).
- Verhoeven, M., Poorthuis, A. M. & Volman, M., (2018). "The role of school in ado lescents' identity development. A literature review". *Educational Psychology Re view*, 31(1): 35-63.
- Wyn , J. & White, R., (1997). *Rethinking youth*. London: Sage.
- Zahedi, Sh. al-S., (2007). *Woman and Development*. Vol. 2. Tehran: Cultural Research Office. (in Persian).

- Ziaei, J. & Gholami, S., (2010). *Sociological Theory in the Contemporary Era*. Translated by Mohsen Salasi. Tehran: Elmi (in Persian).